

40 år for et frit Norden

Fra slutningen af 1960erne tog debatten og forhandlingerne om evt. dansk og norsk medlemskab af EF igen fart; samtidig forhandlede man om det nærmere nordiske økonomiske samarbejde, NORDØK. For mange blev forskellen på "den nordiske model" for folkestyre, samarbejde og samfundsindretning og EFs plan for "en stadig snævrere Union" lysende klar. Det blev begyndelsen til Frit Norden, og til en kamp, der fortsat udkæmpes for fuld styrke

EF-modstandens fødselshjælper
En gruppe debativrige nordister dannede efter nogle tilløb i 1971 Foreningen Frit Norden med højskoleforstander Jørgen Rostbøll som formand. Med Knud P. Pedersen (der overtog formandskabet i efteråret 1971) som drivkraft afholdt Frit Norden stribevis af debattmøder med deltagelse af også norske politikere og fagforeningsfolk. I marts 1972 udsendtes et åbent brev, som konstaterede, at "i frihed har de nordiske lande kunnet skabe forhold for deres borgere, som af mange betragtes som målsætning og eksempel. Norden har vist samarbejdets vej. Vi har vist, at der findes andre muligheder end magtkoncentrationens, storstatens og unionens."

Helt naturligt var Frit Norden blandt de organisationer og partier, der i april 1972 enedes om at danne Folkebevægelsen mod EF. Et af Frit Nordens store bidrag til valgkampen er den "Hvidbog om Norden og det nordiske alternativ", der udsendtes kort inden folkeafstemningen den 2. oktober. Med tal og citater dokumenterede hvidbogen, at EF er en statsdannelse, at EF ønsker at harmonisere socialpolitikken og derfor truer den nordiske model og at EF truer u-landene med en politik, der er anderledes end den, de nordiske lande traditionelt har ført.

Og nok er det, som bekendt, ikke spor trøsterigt at sige: "hvad sagde vi" – men det skal nu siges!

Blandt bidragsyderne til hvidbogen var forfatteren og debattøren Eva Hem-

mer Hansen, Luise Hemmer Pihl, Knud P. Pedersen, folketingsmedlem Sven Skovmand og cand.jur. Bent Brier.

Efter nederlaget den 2. oktober var Frit Norden med Knud P. Pedersens ord med til at "konfirmere" EF-modstanden, dvs. slås for, at Danmark skulle forlade EF. Som våben i denne langsigtede kamp skabtes tidsskriftet Frit Norden, med en redaktør fra hvert af de skandinaviske lande, Knud P. Pedersen, Bjørn Unneberg og Evert Kumm.

Fakta, fællesskab og folkerigsdage

Som bekendt var og er kampen for at synliggøre det nordiske alternativ lang og hård. Frit Norden blev med årene en rent dansk forening. Men årlige rejser til vores nabolande og årsmøder med nordisk deltagelse bevarede fokus og forbindelsen til resten af Norden. Også båndene til Folkebevægelsen mod EF/EU vedligeholdtes. Foreningens formand gennem mange år, Bent Brier, var garant for, at debatten om det nordiske alternativ holdtes levende med saglige argumenter på et højt niveau og med mindeværdige sociale oplevelser. I 1991 introduceredes en ny nordisk fællesaktivitet: Nordisk Folkerigsdag; et debatforum, hvor organisationer og enkeltpersoner udveksler viden og erfaringer og søger dialog med det officielle nordiske samarbejde. Folkerigsdagene opstod samtidigt med, at flere af de øvrige nordiske lande indledte optagelsesforhandlinger med Bruxelles. Da Finland og Sverige i 1994 valgte at

tilslutte sig EU, stillede det kampen for et nordisk alternativ i en ny situation. Argumenterne stod umiddelbart svagere, og i årenes løb fik Frit Norden også sværere ved at tiltrække nye medlemmer.

Frit Norden i dag – og fremover

Fra starten deltog Frit Norden i de nordiske folkerigsdage og traf aftale med oplægsholdere, herunder medlemmer af Nordisk Råd. Behovet for yderligere sammenhold blandt nordister efter at flere nordiske lande var blevet medlemmer af EU, medførte, at de norske og svenske drivkræfter bag folkerigsdagene blev til hhv. Fritt Norden Norge og Fritt Norden Sverige. Foreningen har igen fået skandinavisk vingefang. Og de trusler i EF-samarbejdet, som påpegedes allerede i Frit Nordens nu 40 år gamle åbne brev og Hvidbog, og modsætningen mellem EU's statsdannelse på den ene side og det nordiske frihedssyn og samfundsopfattelse på den anden, er i dag så tydelige som aldrig før. Det åbenbares også i en undersøgelse i 2011 på Ekstra Bladets hjemmeside, hvor man kunne vælge mellem et nordisk forbund og EU. 91% ønskede et nordisk forbund! Det nordiske alternativ til det kriseramte EU er igen så nærliggende som nogensinde, i første omgang som et tættere nordisk mellemstatsligt samarbejde, og har medvind, skønt de nordiske værdiers levende og demokratiske karakter gør dem svære at definere med få ord. Som Knud P. Pedersen skrev 25-års jubilæumsnummeret af Frit Norden: "lige siden 1972 har vi arbejdet med mange vinkler og "problematikker" omkring, hvad "nordisk" er, og hvordan vi skaber platforme for en løbende debat. Men det er en anden sag – eller rettere: sagen fortsætter ind i det næste årtusinde." Der ligger meget spændende arbejde foran os. Og tiden er med os. Tak til alle, der har været med til at holde den nordiske gryde i kog – og bringe debatten så vidt. Vi mødes i den fortsatte kamp.

Jesper Morville

Nordisk Folkrikisdag möts på Färöarna – ett sällsamt ö-rike mitt ute i Atlanten

**Krönika av GUNILLA WINBERG,
ordförande för Fritt Norden Sverige**

Efter ett par timmars flygresa från Köpenhamn, skymtar vi en grupp höglänta öar utkastade mitt i Nordatlanten mellan Island och Norge och Nordväst om Skottland – Färöarna eller Föroyar (på färinska). Vi går vi in för landning på huvudstaden Tórshavns grannö, Vágar (uttalas 'Väär'). Solen skiner och havet är lugnt. Hastigt sänker vi oss ner mellan höga gräsbevuxna berg.

När vi väl landat och sitter i den taxi som ska föra oss in till Tórshavn, (50 km) berättar chauffören att färingarna för tillfället är alldeles till sig av lycka: Detta är den andra dagen med sol! Tidigare har det varit totalt fyra soltimmar under hela juli månad. Vi skriver den dagen, 24 juli.

Vägen in till huvudstaden är välbyggd och nyligen asfalterad och går fram genom en av de två avancerade undervattenstunnlarna som är cirka fem kilometer lång. Vi färdas fram genom ett landskap präglat av yppigt gröna kullar utan bebyggelse och ser många får, en del kor och hästar, men inga träd. Man vet inte om träd någonsin funnits på öarna, berättar chauffören. Många hus som vi passerar i byarna är byggda på traditionellt vis, av timmerstockar och med grästak. Några dagar senare vid guidning i Tinganes, den gamla delen av Tórshavn, frågar vi guiden hur det kommer sig att husen är byggda av trä, när det inte finns något virke på ön. Vi får svaret att man importerar det från Norge. (Senare under utflykter kommer vi att se att hus traditionellt och i fattiga miljöer också har byggts av sten och med tak av gräs.)

Följande dag startar Folkrikisdagen med en utflykt till Kirkjubøur, som var det andliga och kulturella centret på Färöarna fram till Reformationen. Där finns en medeltida kyrka och den imponerande Roystovan, som vilar på rester av den gamla biskopsgården, där kungsbönder efter Reformationen har bott i obrutna släktled, för närvarande

härskar den sjuttonde generationen.

Det är en strålande vacker dag och vi uppmanas av vår guide att vandra över fjället tillbaka till Tórshavn. En tur på cirka två timmar, enligt henne. De flesta av oss följer rådet och i små grupper beger vi oss iväg uppåt längs bergkanten. Sjöfåglar och andra mer landbaserade fåglar följer oss nyfiket liksom en del får. Innan vi kommer upp på högplatån, tar vi farväl av den vackra havsvik som vi vandrat längs. I stället breder sig nu den magnifika fjällvärlden ut sig inför våra ögon.

Stigen är utmärkt med stenrosen (vardar), ett system som färingarna använt sig av i många hundra år för att markera stigarna över bergen, långt innan riktiga vägar och tunnlar fanns. Marken är stenig och floran påminner om den svenska fjällvärlden.

Nu har vi lite bråttom för Folkrikisdagen ska invigas officiellt på eftermiddagen och helst skulle vi hinna äta lunch innan.

Något försenat inleder vi så 21:a Nordiska Folkrikisdagen. För första gången på Färöarna. Vi är en jämförelsevis liten skara på ett tjugotal personer, men vi representerar i gengäld alla de nordiska länderna. Många av oss är veteraner, hälften nya nordiska entusiaster.

Sedan följer en glimrande bra presentation av Färöarna, politiskt, geografiskt, historiskt och kulturellt. Inledare är Høgni Hoydal som både sitter i det färinska Lagtinget och (som en av två) i det danska Folketinget. Han målar med breda penseldrag. Här följer några saker värda att notera:

- Utspridda på arton öar bor en befolkning på knappt 50.000 personer (varav cirka 20.000 i huvudstaden)
- För att göra det lättare att nå varandra har man satsat stora resurser på moderna vägar, broar och tunnlar.
- Färöarna är till största delen en självständig nation (utom vad gäller utrikespolitik, polis, militär och valuta)

- med ett eget parlament, Lagtinget.
- Färöarna är inte medlem i EU.
- 5% av BNP kommer från Danmark
- 80% av färingarna vill ha självständighet från Danmark om ekonomin kan tryggas på annat sätt.
- Ett förslag på en ny författning (för ett självständigt Färöarna) har funnits i "byrålådan" i tio år.
- Ungdomar och kvinnor flyttar ut från landet. Arbetslösheten är på 6% f.n.
- Oljefyndigheter finns under havsbotten. Kommer kanske att kunna utvinnas inom de närmaste fem åren.
- Inkomsterna kommer till 97% från fiske, fiskodling och fiskeprodukter.
- Färöarna består av land och hav (275 000 km²) och befinner sig inte i utkanten av Norden utan i centrum av North Atlantic Cooperation – ett regionalt kooperativt samarbete.
- 80% av befolkningen tillhör den evangeliskt-lutherska kyrkan och 10% ett frireligiös samfund – Ply-mouthbröderna.
- Kyrkan har, enligt Høgni Hoydal, en starkt konserverande kraft. Man är bland annat emot fri abort och homosexualitet, men tecken på en viss 'modernisering' finns.
- Kvinnorepresentationen i Lagtinget är låg, men har ökat från två till fem personer (av totalt 33 parlamentariker) i det senaste valet.
- Energiförsörjningen består till 40% av vattenkraft, 6% av vindkraft, 54% av diesel. Det gör färingarna till de största miljöbovarna i världen (per capita), efter USA.

Slutligen nämner Høgni Hoydal att Gunnar Wetterbergs förslag om en ny Nordiska Union tagits väl upp på Färöarna liksom tanken på en Nordatlantisk Union bestående av de gamla EFTA-länderna plus Färöarna.

Skulle Island gå med i EU blir Färöarnas framtid splittrad. En Nordatlantisk Vision är viktig, avslutar han.

Senare på dagen talade Birgir Kruse under rubriken Ett litet språk med stora resurser om den omfattande skolboksproduktionen på Färöarna. Arni Gregersen, chefsredaktör på den enda dagstidningen Dimmaletting, om skillnaden mellan att bo på Bornholm och på Färöarna under rubriken Lokaldemokrati och EU och Birgit Bjørnvig om utvecklingen av Alternativ Energi på Samsø i Danmark.

Nästa dag inleddes med en spännande paneldebatt på temat Väst- och Öst-

Norden – likheter och skillnader

Vi hade tre inledare: svenska Maj Britt Imnander, som bla arbetat på Nordens hus på Island, [se egen artikel side 5ff] isländske Páll Viljálmsón anställd hos EU -kritiska Heimssýn och färinske Mikkjal Helmsdal, dramatiker, som tidigare arbetat på Nordens hus i Mariehamn, f.n. rektor för en gymnasieskola i Tórshavn.

Páll Vilhjalmsón från Island bekräftar att en svensk kulturmafia försökte påverka islänningarna på 1970-talet, mycket beroende på att många av hans landsmän studerade i Sverige vid den tiden.

Sedan 1911 finns det Universitetet på Island. För högre studier reser man i allmänhet till USA, men sedan fem-tio tillbaka kan man också avlägga doktorsgrad på Island.

Island befinner sig i skärningspunkten mellan den amerikanska och den europeiska världen. – Enligt Páll använde Amerikanerna sig av Island enbart som ett hangarfartyg under den tid som de hade basen i Keflavik.

Välfärdsstaten är ett sammanhållande kitt mellan de nordiska länderna, i öst som i väst, menar han och påpekar också att det är värt att notera att de väst-nordiska staterna alla är kuststater (ö-riken) medan de öst-nordiska är fastlandsstater. Tillkommer Kust-Norge enligt de norska deltagarna.

Så kom turen till vår färinska inledare Mikkjal Helmsdal. Han hade i sin kammare vridit och vänt på frågan om skiljaktigheter mellan Väst- och Öst-Norden och kommit fram till att det finns en klar skillnad vad gäller formalism och ansvarstagande. Eftersom han arbetat på Åland, praktiserat i Sverige och naturligtvis känner Danmark och Färöarna väl, vet han vad han talar om. Han menar att det går ett stråk av formalism från väster till öster, som blir allt tydligare ju mer man närmar sig Finland. I Sverige och Finland har människor också en utpräglad arbetstagarinställning. Man vet sin plats, men känner också ansvar för de beslut man varit delaktig i och ser till att de i möjligaste mån förverkligas. Så är det inte om man reser i motsatt riktning, enligt Mikkjel, mot Danmark och Färöarna. Där vill man helst lägga problemen i någon annans 'kasse' (på någon annans bord) och gillar att i stället för regler och bestämmelser hitta ad hoc-lösningar. I Öst-Norden finns det en administrativ smidighet. Där är det viktigt att vara korrekt i sitt arbete, men också att personligen ha en åsikt

i olika samhällsfrågor. I Väst-Norden däremot avstår man gärna från att ta ställning och undviker i det längsta att ta personligt ansvar för något.

Nu utbryter en glad tumult i salen. Alla håller inte med om beskrivningen. Det gör däremot Páll som understryker att också islänningarna gärna använder sig av informella lösningar.

Vad gäller kulturlivet hävdar Mikkjel att det finns en större nationell och språklig medvetenhet på Island och Färöarna. Förståeligt kanske eftersom man har fått kämpa för att bevara sina språk. Där finns också en självsäkerhet och en lust att ta del av den moderna internationella kulturen, en nyfikenhet som han tex inte fann på Åland, där han tyckte att man ur den aspekten var provinsialt räddhågad.

Bland alla kommentarer kom de flesta naturligt nog att handla om hur man definierar Väst- och Östnorden. En norsk kommentar var att inte bara Kust-Norge utan också hela Nord-Norge borde räknas till Väst-Norden. Den norska självbildningen är inte en utan många. De norska socialdemokraterna som sitter i regeringsställning vill politiskt tillhöra Öst-Norden. Norge är därför på många sätt ett splittrat land.

Detsamma gäller Danmark, påpekar en dansk deltagare. Danmark tillhör både Öst- och Väst-Norden. Utkant-Danmark t.ex Nordjylland ligger långt ifrån Köpenhamn. Där har man fiskerikontakter med resten av Norden. Delar av Danmark rör sig definitivt i riktning mot Väst-Norden, Danmark är inte bara en 'kontinental blamage'.

Bland kommentarerna tas också Ark-

tis' viktiga roll upp och särskilt Grönland som fick självstyre så sent som 2009. – Mitt i allt detta bryter våra två finska deltagare, Mauri och Leena Nygård in i debatten med förslaget att alla danskar borde läsa en intensivkurs i svenska, eftersom svenska är det gemensamma språket i Norden och viktigt för den nordiska språkförståelsen.

Slutligen gör Leena ett inlägg om att de nordiska värderingarna, som ligger som en grundbult under vår nordiska familjekänsla – är hotade. Vi går bakåt i alla länderna med minskad offentlig sektor och större inkomstskillnader. Vi måste göra våra röster hörda och för-svara allt det goda vi vunnit av jämlikhet, social trygghet och välfärd.

På eftermiddagen är det *fiskefrågor och kampen om de vandrande, pelagiska fiskebestånden av makrill och sill*, som är utgångspunkt för debatten. Det är en fråga primärt för Island, Färöarna och Kust-Norge. Man är oense om hur stora kvoter ska få tas upp av de nationer, där fisken passerar på väg mot sitt slutmål.

På kvällen efter den tidigare nämnda rundvandringen i den gamla stadsdelen Tinganes avslutas den första delen av Folkriksdagen med en livlig debatt om *Norden och EU – om EU:s intressen och strategier och De folkliga rörelsernas intressen och motstrategier*. Inledare är Line Barfod, dansk parlamentsledamot och medlem i Nordiska Rådet och Páll Vilhjalmsón från Heimssýn.

Följande dag har vädret slagit om till det regniga, blåsiga 'normala' sommar-

Foto: Jesper Morville

vädret på Färöarna. Vi är på utflykt. Målet för vår resa är Mykines den västligaste av öarna, som förutom sin vilda skönhet är känd för att vara ett häckningsparadis för mängder av sjöfåglar som tex lunnefåglar och sulor. – När vi efter en ganska turbulent båtresa på knappt en timme, tacksamma stiger i land, har regnet tilltagit. Vår käcka guide, föreslår fri vandring under en halvtimme, därefter samling i kyrkan. En blöt skara får där höra om ö-befolkningens hårda villkor, som ständigt inneburit en ojämn kamp med elementen. Om tragedier till sjöss vittnar minnesplaketter på kyrkans väggar. – För närvarande bor sex familjer kvar på ön, något fler sommartid.

Till vår besvikelse har de 'pittore-ska' lunnefågeln med sina färgstarka röda näbbar övergivit ön, i varje fall tillfälligtvis. Förmodligen för att den småfisk som utgör fågelns huvudföda har vandrat iväg åt ett annat håll. Kanske beroende på förändring av havsvattnets temperatur. Ingen vet säkert.

Efter att ha klättrat uppåt i den våta vegetationen till ett imponerande minnesmärke över alla dem som omkommit till havs och blickat ner över den hukande bebyggelsen och de majestätiska havsvidderna, anträder vi vår återresa till Tórshavn, betryckta över de tunga villkor som människor här har levt under för inte så länge sedan.

Så återstår det för oss liksom för alla på Färöarna att få vara med om festligheterna kring *Olavsöka – Nationaldagen*, som firas till minne av norske kung Olav den Helige, som dödades 29 juli 1030 vid Stiklestad. – Högtidligheterna börjar med att Lagtingets medlemmar och landets

biskopar tågar i procession från Domkyrkan, där de välsignats inför det nya parlamentariska året som tar sin början just den dagen. Folkmassan sluter upp efter gruppen riksdagsmän och präster och vandrar den korta vägen till den öppna platsen framför Lagtingsbyggnaden, där vacker körsång 'bryter ut' till allas glädje. Sedan följer en procession av olika yrkesgrupper. Senare under dagen avlöser kultur- och sportevenemangen varandra, det publikmässigt mest uppskattade verkar vara kapprodden nere i hamnen, där en stor del av den manliga befolkningen i alla åldrar deltar. Åskådarna är många och entusiasterna stor. Överallt ses människor träffas och umgås. Man får intryck av de flesta

av öarnas befolkning har kommit till stan liksom många färingar i förskingringen och en del turister. Många av Öborna är klädda i sina vackra nationaldräkter, glädjande nog även männen i stor omfattning.

Dagen framskrider. Framåt kvällen klär vi oss så fina, som den medförda garderoben tillåter och beger oss ut på stan för att 'rusla' runt, äta middag och invänta midnatt, då den mäktiga folkliga körsången ska gå av stapeln. Stämningen är hög och regnet håller sig diskret i bakgrunden. Strax före midnatt samlas vi nedanför Lagtingshuset. Vi är många, säkert flera tusen, gamla och unga. Inslaget av nationaldrätsklädda färingar är stort. Så bryter sången ut. Som en mäktig våg väller den fram. Vi är inte förberedda och kan inga texter, eftersom allt sjungs på färinska, men en vänlig dam kommer till vår hjälp. I mer än timme står vi så där i natten tillsammans, i hjärtat av Tórshavn, på ett litet örike mitt ute i Atlanten och sjunger oss nästan berusade av vemod och en slags högtidlig innerlighet och samhörighet med varandra och jag kommer att tänka på Vigdis Finnborgadottirs avslutningsord till Folkriketsdagen på Island för några år sedan: "Det finns en inneboende kraft mellan oss i Norden, likt tråden Gleipner, i den nordiska mytologin, som spänns för att binda fast Fenrisulven. Den var gjord av kattors tramp, björnars senor, kvinnors skägg, bergens rötter, fiskens andedräkt och fågelns spott."

Tökk fyr! (Tack så mycket) **Föroyar!**

SÆT KRYDS I KALENDEREN VED UGE 30!

Nordisk Folkerigsdag 2012 finder sted på Nordisk Fredsakademi i Jondal i Norge. Fredsakademiet (stiftet af Johan Galtung) og Jondal Kommune deltager i forberedelserne sammen med de skandinaviske Frit Norden-organisationer.

Her er nogle af de centrale spørgsmål vi i fællesskab ønsker at søge svar på:

* *Hvordan kan vi i de nordiske lande styrke FN's rolle i Verden?*

* *På hvilket niveau skal støtten finde sted:*

kommunalt/lokalt, nationalt/regionalt og mellemstatsligt/globalt?

* *Hvilken status skal Norden have i FN: et uforpligtende samarbejde mellem selvstændige nordiske lande eller et fællesnordisk udenrigspolitisk forbund?*

Der vil være en parallelsession: *Har den nordiske krone en fremtid?*

Mere information følger på Frit Nordens hjemmesider.

Vi glæder os til at se og gense jer alle!

Venlig hilsen,
Tao Kongsbak

ÖST OCH VÄST I NORDEN

**Av Maj-Britt Imnander,
f.d. direktör för Nordens Hus i Island,
tal vid Nordisk Folkriktsdag 2011**

Just nu är väl allas våra tankar i första hand hos norrmännen. Det som hände i Oslo häromdagen är chockerande och omskakande. Dåden i Oslo kommer säkert också att förändra vårt tänkande också kring ”det nordiska”. Men att vi samlas som här i ett öppet och fritt forum och delar våra tankar om politik och framtidsfrågor känns rätt och riktigt - jag tycker att Norges statsministers betoning på just det öppna och trygga samtalet som en grundbult i våra demokratier är det viktigaste just nu. Att vi möts och delar vår sorg, liksom våra tankar om världen och framtiden.

Öst och väst i Norden är inte ett helt enkelt och självklart tema för ett samtal om kontakter mellan länder och självstyrande områden i Norden. I grunden är det ju en geografisk fråga. Jag växte upp i Jämtland med Trøndelagen i Norge som närmaste utland. Till min hemby kom en sommar på 1920-talet en ung statarson från Sörmland som blev dräng på en av bondgårdarna. Han hette Ivar Lo-Johansson och blev så småningom en av Sverige riktigt stora 1900-talsförfattare. En av böckerna i hans självbiografiska serie heter Gårdfarihandlaren och handlar just om den sommar han vistades i Jämtland. Vår by ligger på en sluttning mot Storsjön, en av de större sjöarna i Sverige. Tvärs över sjön mot väster ser man Oviksfjällen. Bakom dem finns gränsfjällen mot Norge.

Ivar Lo skriver i sin bok: Jag hade från början lagt märke till att folk gick och tittade mot sjön i den här trakten. Gick man norröver hade man huvudet vänt åt vänster, gick man söderöver höll man det till höger. I byn går alltid människorna med ögonen riktade mot väster. Om mig kan man nog säga att jag en stor del av mitt liv gått med huvudet vänt mot vänster eller väster, mot Trondheim där jag första gången såg Atlantkusten, och mot den nordatlantiska övärlden med Färöarna,

Island och Grönland som spännande områden att utforska. Och språket var ett mindre problem, våra dialekter på båda sidor om svensk-norska gränsen liknande varann mycket.

Idag bor jag i Sörmland, landskapet närmast söder om Stockholm, vid Östersjöns kust, och familjen har sommarhus i Stockholms skärgård. Vår närmaste nordiska granne är Finland. Färjorna till Åland, Finland och Tallinn knyter oss till varandra. På andra sidan ligger svenskbygderna vid kusten, där vi sörmlänningar känner igen oss i röda stugor och ståtliga herrgårdar. Och många talar finlandssvenska i de trakterna. Kommer vi lite längre österut gäller finska språket, som är och förblir helt obegripligt för de flesta av oss. Trots att vi har överraskande många finstalande i våra sörmländska trakter, en stor grupp finländare kom som arbetskraftsinvandrare på 60- och 70-talen. De fortsätter att odla sin finska som hemspråk, men umgås med oss på god svenska, och få av oss gitter ens försöka lära oss grunderna i finskan.

Jag greps alltså redan när jag var riktigt ung av suget västerut. Det är Västnorden som ligger mitt hjärta närmast också idag. De viktigaste erfarenheterna i ligger delvis långt tillbaka i tiden. På 1970-talet blev jag anställd som direktör för Nordens hus i Reykjavík – i praktiken efterträdde jag norrmannen Ivar Eskeland som tillträdde 1968 och hade gjort ett storartat PR-jobb för att sätta Nordens hus på den nordiska kartan. Detta var det första nordiska huset i Nordatlanten, det följdes senare av Norðurlandahúsið på Färöarna och Katuaq, det grönländsk-nordiska kulturhuset i Nuuk. Alla tre verksamheterna har haft en avgörande betydelse för kontakten mellan det atlantiska Västnorden och det övriga Norden, men också betytt mycket för de interna kontakterna i Västnorden. Hur det ligger till idag vet jag inte så

mycket om – kan bara konstatera att vi som arbetade i det nordiska samarbetets institutioner på 1970-talet hade helt andra ekonomiska förutsättningar än de som arbetar i dagens klimat, när det nordiska samarbetet har blivit ett område för besparingar och nedskärningar.

Under de där åren på 70-talet befann jag mig bokstavligen mitt i Västnorden, och det inspirerade mig. Ett av mina initiativ var färöiska och grönländska kulturveckor i Nordens hus. De skakade i viss grad om föreställningen att allt viktigt och kulturellt värdefullt, som skulle förmedlas i NH, kom från de stora städerna Köpenhamn, Stockholm, Helsingfors och Oslo. Vi skapade nya kontakter mellan Island och de två självstyrande områdena i Nordatlanten, kontakter som lever och frodas än idag. Den bästa komplimang jag fått någon gång i mitt nordiska arbetsliv, kom från en isländsk elektriker som arbetade med något nere i Nordens hus källare: Vi gillar dig - du inte är någon skandinavisk kultursnobb. (Borde citerats på isländska men idag ligger mina aktiva kunskaper på det området i träda – tyvärr.) Budskapet var tydligt – när det gäller kulturförmedling liksom det mesta annat så är det viktigt att vi som kommer österifrån kan behärska vår lust att visa upp allt vi kan och har, och i stället faktiskt försöker ta reda på och förmedla kultur och värdefulla insikter från Västnorden till övriga Norden.

I den grupp färingar som kom till Nordens hus 1973 för att medverka i vår färöiska vecka var Erlendur Patursson, politiker och författare och medlem av familjen på Kirkjubø. Han intervjuede mig om mitt arbete och mina planer för verksamheten i Nordens hus och sa, att han betraktade mig som en fara för den isländska kulturen genom allt det centralnordiska inflytande jag kunde ha. Under mina fyra år i Reykjavík hade jag sedan en hel del kontakt med Erlendur som följde vårt arbete i Nordens hus. När Norðurlandahúsið i Føroyum, alltså Nordens hus i Tórshavn, kom till 1983 var han en av de drivande politikerna för att få det till och såg säkert till att ge utrymme för det färöiska i den verksamheten. Jag tror han slutade att oro sig för hotet mot islänningarnas kultur också.

Lite om det officiella nordiska samarbetet

Över huvudtaget är begreppet Norden lite oklart i konturerna, och diskussionerna om vad det är som håller ihop oss

och det som skiljer oss åt går åt olika håll. En sak som håller ihop oss är det officiella nordiska samarbetet. Som fem länder och tre självstyrda områden samarbetar vi i Nordiska rådet. Det hela startade med ett avtal 1952 mellan Danmark, Island, Norge och Sverige. Finland kom in lite senare, 1955. Under denna första period fick vi passfrihet för resor inom Norden, en fri gemensam arbetsmarknad, och en konvention om social trygghet i Norden. Det som inte lyckades var ju försöken att skapa en tullunion och en gemensam marknad.

Som ett resultat av det misslyckandet fick vi 1962 Helsingforsavtalet, grundlagen i det nordiska samarbetet, som somliga kallar den, och som också gjorde Grönland, Färöarna och Åland delaktiga i samarbetet. 1971 skapades ett nordiskt regeringskansli för att följa upp beslut och se närmare på förslag och idéer som växte fram. De organ som skulle handha det arbetet var Nordiska ministerrådets sekretariat i Oslo och enligt ett beslut 1972 ett nordiskt kultursekretariatet i Köpenhamn. Nu har det skett många ändringar i administrationen av det nordiska samarbetet, men grunden består: det nära samarbetet mellan fem länder och tre självstyrda områden fortsätter och de flesta av oss betraktar det som helt självklart. Med samarbetet har också följt projektpengar och andra sorters stöd, inte minst till kultursamarbete som har fört oss närmare varann.

Andra former av samarbeten i Norden och Europa

Det som däremot har ändrat sig är att vi som enskilda länder och självstyrande områden är involverade i många nya former av samarbeten i Norden och Europa. Vad gäller euron och EU har vi valt olika vägar, och vi skapar var för sig eller gemensamt nya former för samarbeten med våra närområden, t ex mot sydöst med Baltikum och mot nordväst med andra folk i det arktiska området – en axel nordväst/sydöst som är mest märkbar i Nordens ytterområden. Med det tema som vi samlas omkring här är det ju viktigt att påminna om att Grönland, Island och Färöarna har ett eget samarbetsorgan i det som nu heter Västnordiska rådet. Det arbetar parallellt med Nordiska rådet men kan också samordna Västnordens intressen inom ramen för det bredare nordiska samarbetet. Detta har säkert betytt mycket för att stärka den nordiska identiteten i Grönland,

Island och Färöarna, och för att hitta de gemensamma västnordiska intressena. De är många, inte minst handlar det om den ömtåliga miljön, beroendet av fisket och konjunktursvängningarna.

1979, då det grönländska hjemmestyret infördes, besökte jag Knud Rasmussens højskole i Sisimiut – en grönländsk folkhögskola med stark inuitisk identitet. Då talade man mycket om de nya möjligheter som hjemmestyret kunde ge skolan att knyta fastare kontakter med Canada och de inuitiska fränderna där.

På 1990-talet gjorde jag flera besök i Sisimiut och på folkhögskolan. Då hade man varit i Canada, utvecklat ett utbyte, stärkt sin identitet – men också fortsatt och utvecklat sitt nordiska samarbete tack vare de etablerade och fasta nordiska stödordningarna för skol- och kulturutbyte. De förutsättningarna fanns inte för kontakterna västerut.

Det finns ett spännande gränssamarbete med anknytning till Danmark, som grundar sig på folkomröstningar och beslut från 1920 – jag tänker på området i Sønderjylland och Schlesvig, norr och söder om den dansk-tyska gränsen. Där reser folk fritt till arbete och utbildning över gränsen, och på båda sidor talar de flesta både danska och tyska oavsett hur man ser på sin identitet. Man kan välja dansk eller tysk skola och utbildning efter personlig önskan, och en dansksinnad person har inte något problem att bli kommunalpolitiker i en kommun söder om gränsen med tysk majoritet – jag tänker på Flensburg som har en ”dansksinnad” borgmästare.

Det nordiska kultursamarbetet
Det finns många olikheter och skilda intressen inom Norden. Det nordiska samarbete som jag varit involverad i har handlat om kultursamarbete. Det har varit spännande och utvecklande, men också gjort det väldigt tydligt att det inte är likheterna som håller ihop oss – det är nåt annat. Och man, som i Frit Norden, samlas år efter år för att diskutera och arbeta för en starkare nordisk union, behöver man nog fundera mycket på vad det är som egentligen håller ihop oss.

Det är olikheterna som är det spännande och ger energin i det nordiska kultursamarbetet, samtidigt som vi har en gemensam historia som i mycket gett oss en gemensam syn på makt och demokrati. Men också en historia som lagt grunden för regionala särarter och företeelser som är helt självklara idag. Var det Napoleon och Wienkongres-

sen 1814 som åstadkom det? Tex fick Sverige avträda Finland till Ryssland, och finskan stärktes när beroendet till Sverige försvann. Det ledde längre fram till att Finland utvecklades till ett eget land med ett eget nationalspråk. Och Norge och Sverige kom närmare varann genom unionen under 100 år. Färöarna, Island och Grönland samlades under dansk överhöghet på gott och ont, men steg för steg har de områdena utvecklats mot större grad av självstyre.

På senhösten 1972 kom jag till Reykjavik för att bli chef för Nordens hus som jag tidigare berättat. Ett av de första evenemangen i samarbete med de nordiska vänföreningarna i Reykjavik, de var 13 stycken, var firandet av Finlands nationaldag den 6 nov – eller Självständighetsdagen som den också kallas. För arrangemanget stod vänföreningen Island-Finland och för invigningstalet föreningens ordförande, en allvarlig och fokuserad kyrkans man. Hans ord glömmar jag aldrig: Det finns två slags folk i Norden – det är de som har fått kämpa för sin frihet, Norge, Island och Finland - och så är det Danmark och Sverige. För mig var tanken då ny – men tydlig. Den ger en klar bild av öst och väst i Norden, med de gamla kungadömena i centrum och länderna i öst och väst som blivit erkända som fullvärdiga stater långt senare.

Att få en historia

Men man kan också uppleva ett nordiskt öst och väst hemma i sitt eget land. Jag har tidigare berättat att jag är uppväxt i Jämtland, som varit en del av Sverige sen freden i Brömsebro 1645. Men jag kände mig aldrig riktigt hemma i den svenska historien som den berättades i skolan. Jag lyssnade till historierna om om slaget på Lillsundet i Storsjön 1178, där Kung Sverre slog birkebeinarna och införlivade Jämtland med det norska rike som växte fram på 1000-talet och också kom att omfatta Färöarna, Island och Grönland. Vår familjehistoria hade starka inslag av närheten till Norge. Vi följde bl a nära med i det som hände kring gränsen mellan Trøndelagen och Jämtland under krigsåren på 40-talet. Jämtlands äldre historia fick jag inte veta så mycket om i min barndoms skola, där handlade historieundervisningen om kungariket Sverige.

Mitt intresse för historia och min förståelse för sammanhangen vaknade först kring 1960, då jag för första gången kom till Färöarna. Jag vandrade en dag

över fjället från Tórshavn till Kirkjubø – på den tiden var det inte så många turister i farten där en vanlig dag. Ur ett av husen kom en man som frågade vem jag var och var jag kom ifrån. När han fått veta det så tittade han på mig, pekade upp mot bergskammen ovanför gården och sa högtidligt: Där föddes Sverre. Det är något som alla historiker inte är överens med honom om, men det som föddes i mitt möte med kungsbonden Páll Patursson den dagen var det historieintresse som har bidragit till att jag har fortsatt att odla mina kontakter i Nordatlanten. Inte minst spännande har de varit att lära känna den medeltida kulturen i Västnorden – och den livliga kommunikationen mellan Västnorge och den västnordiska övärlden på den tiden.

Språkfrågan är en viktig faktor om man vill öka förståelsen mellan öst och väst i Norden. Och något som förstås nära hör ihop med historien. Den är förstås viktig om man vill bygga upp ett praktiskt nordiskt samarbete från öst till väst från Finlands gräns mot Ryssland till Grönlands västkust, där inuitspråket, grönländskan, är hemspråk för majoriteten av invånare och ett av landets officiella språk vid sidan av danskan. Det kan man jämföra med finskans och svenskans ställning i Finland, även om man inte kan jämföra styrkeförhållandena.

Nordisk språkhistoria i ett mycket förkortat sammandrag

Det är ett par århundraden efter Kristus som man kan börja urskilja nordiskt språk från de andra germaniska språken. Av runinskrifterna kan vi se hur språket utvecklades under århundradena och termerna vi brukar använda är urnordiska och forn-nordiska. Så småningom kunde man särskilja en östlig och en västlig gren av språket. Fornsvenskan och forndan-skan var de östnordiska språken, och fornorskan den västliga grenen, som också gav upphov till isländska och färöiska, när de områdena befolkades med nordbor på 800- och 900-talet. (Gotländskan är en alldeles egen gren.)

Den nordiska historien kretsar kring de gamla kungarikena Danmark och Sverige – som den ovan nämnde Finlandsentusiasten på Island så tydligt lyfte fram i sin karakteristik av Norden. 1380 blev Danmark och Norge ett rike som också omfattade Färöarna, Island och Grönland. I det riket var danskan skolans, kyrkans och administrationens språk, något som

skapade en språkgemenskap genom århundradena. Samtidigt var isländskan, färöiskan och grönländskan folkets talspråk och hemspråk i respektive område. På Island stärktes det egna språket genom den spännande skrivna litteratur som skapades med början på 1100-talet och som sen skrevs av och lästes om och om igen ända fram till idag.

På Färöarna levde färöiskan som talspråk genom århundradena. För ett färöiskt skriftspråk skapade Hammershaimb i mitten av 1800-talet en skriftlig standard, som formade sig till ett färöiskt skriftspråk under 1800-talets senare del. Liksom i många andra delar av Norden och Europa var språkfrågan en del i ett nationellt uppvaknande. Färöiskan har varit Färöarnas officiella språk sen 1937, och tack vare att danskan hela tiden varit ett starkt språk i skolan och kontakterna med Norge kontinuerliga och starka så har färingarna kanske varit de nordbor som klarat sig att bäst navigera i den nordiska språkgemenskapen.

Den grönländska språksituationen är den mest komplicerade idag. Det är det språk som de flesta talar på Grönland och det officiella språket vid sidan av danskan. De sista årens arbete mot ett ökat självstyre har inneburit att grönländskan fått en starkare ställning både i skolan och i administrationen. Skolan har under lång tid varit mycket danskpräglad, och att danskan varit skolans språk har gett liten tilltro till den egna identiteten. Men idag reformeras

skol- och språkpolitiken, och grönländska skolpolitiker brottas idag med frågan om ett tredje viktigt språk i skolan. Behöver man inte också engelska tidigt i skolan, med tanke på en ökad självständig grönländsk kontakt med omvärlden, och på grönländarnas möjligheter att skaffa sig utbildning och erfarenheter från olika delar av Europa och världen. Grönlandarnas möjligheter att själva styra utvinning och utveckling av landets egna resurser förutsätter på sikt förmågan att hantera minst tre språk.

I Finland har finskan och svenskan båda en stark ställning i skolan som landets två officiella språk. Idag börjar man dock tala om att avskaffa ”tvångssvenskan” i skolan, engelskan blir allt viktigare också där. Det har också kommit förslag om att införa ryska som andra språk i de delar av Finland som ligger närmast finsk-ryska gränsen.

När det gäller språkundervisningen så kompliceras den både i Grönland och i Finland av att de inhemska språken, finskan och grönländskan, tillhör helt andra språkfamiljer än svenska, danska och engelska. Det innebär att det där inte är lika lätt att lära sig de nya språk som krävs i det internationella samhället, som det kan vara för oss som är födda in i det svenska, danskan eller norskan. Vad gör vi för att det nordiska samarbetet ska fungera hela vägen ner till gräsrotterna, om vi inte kan bevara den dansk/svensk/norska språkgemenskapen? Hur är det förresten med den idag?

PostDanmark splitter Norden – postpakkemæssigt

For et år siden var prisen ens for en pakke til Norge, Sverige og Finland, og prisen var lavere end til de øvrige europæiske lande. Den 1. april 2011 fik Danmark nye posttakster, hvilket blandt andet betyder, at pakker til Sverige og Norge nu har forskellige takster!

Inden for pakkepost skelnes der nu, som sædvanligt, mellem postpakker til Danmark og Postpakker til udlandet. Fint nok.

Men under Postpakker til udlandet er der overraskende nye opdelinger, nemlig:

1. Unionspakken (EU-pakken), til f. eks. Finland, Malta, Slovenien og Sverige
2. Øvrige Europa, til f. eks. Andorra, Færøerne, Island, Norge, Uzbekistan og Vatikanstaten
3. Grønland
4. Nord- og Sydamerika
5. Øvrige udland

Mon betegnelserne Unionspakken og EU-pakken er humoristisk ment? Det ved vi ikke. Hovedsagen er at pakker til Sverige og Finland nu har andre takster end pakker til Færøerne, Island og Norge. Faktum er, at Norden er blevet pakkeopdelt.

PostDanmark oplyser, at forskellen skyldes, at fra april 2011 indføres en forenklet prisstruktur, idet pakker i EU takseres efter vægtintervaller, mens priserne til det øvrige Europa - herunder Norge - fortsat takseres pr. kg. Grønland takseres helt for sig.

Om fiskeriforvaltning

Bjørn Borchs innlegg på Nordisk Folkerigsdag 2011

EU er i ferd med å vedta en fiskeripolitikk som bygger på overnasjonalitet, historiske rettigheter/relativ stabilitet, og omsettelige kvoter. De nordiske land som ikke er med i EU bør utforme et klart fiskeripolitisk alternativ basert på nasjonal selvråderett, bærekraftig ressursutnyttelse, sonetilhørighet og ikke-omsettelige kvoter. Færøyene, Grønland, Island og Norge har gjennom havretten en mulighet til å få råderett over store deler av fiskeressursene i Nordatlanten

Institusjonelle rammer

Fiskeripolitikken i EU bestemmes av EUs overnasjonale organer. EU-landenes økonomiske soner er en del av et felles EU-hav og det er EU som forhandler om internasjonale fiskekvoter på vegne av medlemslandene. Så lenge Danmark, Sverige og Finland er med i EU, vil EU ikke tillate at de blir med i et alternativt fiskeripolitisk samarbeid som bryter med EU-reglene.

De vestnordiske landene Færøyene, Grønland og Island har et politisk fellesforum i Vestnordisk Råd. Hvis Norge blir invitert til å bli medlem i rådet, bør Norge si ja. Dette er et forum som er godt egnet til å utvikle et bredt politisk samarbeid på alle områder mellom de nordiske landene som ikke er med i EU.

Fiskeriforvaltningsmessige prinsipper

Den internasjonale havretten gir kyststatene rett til å fange fisken når den er i egen sone. Kyststaten har også rett til å nekte nekte andre stater å fangste på den. Begrunnelsen er at den enkelte kyststat da får en interesse av å forvalte fiskeressursene i egen sone på en bærekraftig måte. Et fritt og uregulert fiske ville raskt ødelegge bestandene.

Sonetilhørighetsprinsippet er avledet av havretten. Den enkelte kyststat har rett til å fange fisken i egen sone. I vanlige kvoteforhandlinger får kyststaten en andel av totalkvoten som tilsvarer hvor mye av den enkelte fiskebestand som står i landets sone over en viss tidsperiode. Når kvotene er på plass kan kyststatene avtale å fiske i de soner der det er mest økonomisk og bærekraftig.

Med sine store og rike fiskerisoner har de vestnordiske landene en strategisk interesse av å fremme sonetilhørighet som forvaltningsprinsipp.

Når en fiskebestand endrer vandringsmønster mellom sonene, tilsier sonetilhørighetsprinsippet at kvotene endres tilsvarende. Når makrellen i

større grad enn før befinner seg i Islands og Færøyenes soner, gir dette et solid grunnlag for krav om større kvoter.

Historiske rettigheter er avledet av hvordan fisket på den enkelte bestand faktisk har vært fordelt mellom landene over tid. Da fiskebestandene i EU er overbeskattet, vil EU ha interesse av å legge historiske rettigheter til grunn i kvoteforhandlinger med tredjeland. I makrellforhandlingene vil Norge isolert sett tjene på å argumentere med historiske rettigheter. Men for å styrke sonetilhørighetsprinsippet i internasjonale fiskeriforhandlinger generelt bør likevel Norge være mer imøtekommende overfor Færøyene og Island enn det EU er.

EU fordeler sine kvoter innad gjennom prinsippet om relativ stabilitet. Det vil si at medlemslandene får 'historiske rettigheter' med utgangspunkt i hvor store fiskekvoter det enkelte land hadde på det tidspunkt landet ble medlem i EU. I praksis fører dette prinsippet ofte til overfiske. Det skjer ved at et enkeltlands krav om økt kvote fører til at alle medlemslandene får økt kvote. Det ser ut til at EU vil videreføre prinsippet om relativ stabilitet. Forøvrig er det bra at EU nå ser ut til å gjennomføre forbud mot utkast av fisk, slik som vi har det i Norge.

EU vil antakelig innføre en ordning med omsettelige fiskekvoter innenfor det enkelte lands sone. Det er derfor interessant at den islandske regjering er i ferd med å reversere den sterke liberaliseringen av kvotesalget i Island. I Norge diskuteres det nå å utvide ordningen med omsettelige kvoter til fartøyklassen under 11 meter. Omsettelige kvoter fører erfaringsmessig til en enorm sentralisering og konsentrasjon av eierskapet til kvoter. I Island ble verdien av fiskekvotene også brukt som springbrett til internasjonal finansspesulasjon i stor stil. Ikke-omsettelige kvoter

bør derfor være regelen i vestnordiske land som ønsker levende kystsamfunn med eierskap til egne ressurser.

Internasjonale forhandlinger om fiskekvoter må til for å fastsette bærekraftige totalkvoter og fordeling av kvotene mellom kyststatene. Statene kan også bytte kvoter av ulike fiskeslag. Normalt sett føres forhandlingene av nasjonale byråkrater i samarbeid med fiskernes organisasjoner. Dette gir stor legitimitet til forhandlingsløsningene. Generelt kan man si at småstater har spesiell interesse av at internasjonale forhandlinger fører fram og respekteres og at man forholder seg til råd fra fiskeriforskere. Tidligere forhandlinger om kolmule er et eksempel på at også internasjonale fiskeriforhandlinger kan ende opp med overbeskatning og bestandskollaps når man overvurderer fiskebestandenes vekstevne.

Tvisteløsninger tas i bruk hvis de normale kvoteforhandlingene går i stå. Det ble nylig foreslått å bringe de fastlåste markellforhandlingene opp på politisk nivå i Nordisk Råd, men det ble ikke noe av. De ordinære forhandlingene fortsetter i oktober. Island og Færøyene har fastsatt egne nasjonale kvoter for makrell i mangel av et forhandlingsresultat. Noe av det samme gjorde Norge i forbindelse med forhandlingene om kvoter av nordsjøsild. Dette kalles av enkelte for 'protestfiske'. Men slike tiltak bør begrenses mest mulig av hensyn til fiskebestandene og det internasjonale forhandlingsregimets legitimitet.

Beklagelig nok utløste de ensidig fastsatte makrellkvotene straffereaksjoner fra Norge i form av landingsforbud for makrell. De utløste også en beklagelig og konfliktskapende ordbruk mot Færøyene og Island fra norske aktørers side.

En eksisterende og bra tvisteløsningsmekanisme er megling mellom partene i regi av internasjonale organisasjoner. Alternativt har styreleder i den norske Fiskeri- og havbruksnæringens landsforbund (FHL), Gunnar Domstein, foreslått en global fiskeridomstol med sanksjonsmyndighet. Jo mer uforsonlige internasjonale fiskerikonflikter blir, jo sterkere blir presset for overnasjonal styring.

Det er selvsagt legitimt at kyststatene forhandler til seg fiskekvoter i internasjonalt farvann utenfor de nasjonale fiskerisonene. Mer betenkelig er det at f.eks. EU gjennom avtaler med U-land kjøper tilgang for sin flåte til å fiske innenfor U-landenes soner. Dette går ut over lokale fiskere og svekker U-landenes muligheter til å bygge opp en nasjonal fiskeindustri.

Islandsk minister ofret i makrelkrigen

Af TAO KONGSBAK, fiskeriansvarlig i Frit Norden Danmark

Makrelkrigen er en næsten 3 år gammel strid om fiskerettigheder mellem Island og Færøerne på den ene side og EU og Norge på den anden. Makrelbestanden i Nordøstatlanten har flyttet sig mod nordvest til farvandet omkring Island og Færøerne. Derfor vil disse have en langt større andel af de samlede tilladelige kvoter for makrel. Men det vil EU og Norge ikke gå med til. Derfor har Island og Færøerne sat deres egne kvoter. På trods af talrige forhandlingsforsøg er parterne endnu ikke nået til enighed. Senest er EU og Norge blevet truet med, at de bliver frataget deres certifikat på, at deres fangst af makrel er biologisk bærekraftig

2 dage før nytår blev Islands minister for fiskeri- og landbrug, Jón Bjarnason, sparket ud af regeringen.

Den islandske regering ligger i optagelsesforhandling med EU. Jón Bjarnason er erklæret EU-modstander. Han har blandt andet markeret sig ved at forsvare islandske lammeproducenter mod ublu konkurrence fra for eksempel New Zealandsk lammekød. Islændinge har selv lov til at bestemme deres egen mad- og jordbrugspolitik. Den skal EU ikke blande sig. Jón Bjarnason praktiserede det som også kan forstås som islandsk madsuverænit.

Islands regering er ledet af *Samfylkingin*, som er medlem af den socialdemokratiske gruppe i Nordisk Råd. Jón Bjarnason er fra det andet parti i den islandske regering, *Vinstrihreyfingin - Grænt framboð*, som er medlem af den venstresocialistisk grønne gruppe i Nordisk Råd. Partiet har indtil for nylig altid været modstander af EU. Jón var en af de sidste ministre, der holdt stand.

Jón er valgt i Nordlandet, det nordøstlige hjørne af Island. Han har i hele sit politiske virke gjort alt for at beholde Nordlandets resurser lokalt. Nordlandet er ikke alene geografisk men også erhvervskulturelt med sin vægt på fiskeri, fiskeindustri og jordbrug at betragte som udkant i forhold til den finansorienterede, uddannelsesreserverede og kunstkulturelle metropol, Reykjavik.

Senest har han dannet en tværpolitisk gruppe som inkluderede politikere og ansatte fra den borgerlige opposition med henblik på at komme med forslag til et nyt system for fiskeriet – uden at spørge de øvrige ministre om tilladelse. Det sidste var den umiddelbare anledning til at han blev smidt ud.

Som minister holdt han stædigt fast i, at Islands 200 sømil fiskerizone, skulle

forblive under islandsk kontrol. Han var den hårde forhandler i krigen om Islands andel af de samlede kvoter for makrel i Nordøstatlanten. Han krævede det, mange mener, kan være en biologisk berettiget andel på 16%. Han blev af EU og Norge kun tilbudt ydmygende 4%¹.

Alt imens resten af regeringen har lagt sig fladt ned for at blive integreret i EU, arbejder Jón Bjarnason for at bevare sit lands integritet. Ikke mindst støtter han et tættere samarbejde mellem de nordiske lande.

Han bliver måske den sidste selvstændige minister for Islands primære erhverv.

Jóns kamp i økonomers perspektiv

Jón Bjarnasons udrensning kort før nytår bør ses i lyset af, at Islands regering gerne ser, at forhandlingerne om optagelse i EU afsluttes under det danske formandskab. Ja, der står sågar i den danske regerings grundlag, at den aktivt støtter Islands optagelse EU. Om det er fordi den *Samfylkingin*-ledede islandske regering føler sig presset af den socialdemokratiske-ledede regering i Danmark til at tilpasse sig eller om det er af egen fri vilje, vil jeg lade stå hen i det uvisse.

Jóns fiskeri- og landbrugsministerium bliver nu en del af et storministerium, hvori også handels- og en del af industriministeriet indgår. Minister bliver formanden for *Vinstrihreyfingin* og den nuværende finansminister, Steingrímur J. Sigfússon. Finansminister bliver nu Oddný Hardardóttir fra *Samfylkingin*, hvorefter sidstnævnte parti nu sidder på alle de tunge ministerposter.

Sigfússon var tidligere ansat som økonom på Reykjavik Universitet. Han blev minister efter det finansielle kollaps i 2009. Han nød stor tillid i den islandske befolkning, fordi han som en

af de få på Island hele tiden åbenmundet havde kritiseret den økonomiske politik der var medvirkende til kollapset. Til gengæld stillede han sig mere end velvilligt til rådighed, da Island pålagde sig at indordne sig økonomerne i den Internationale Monetære Fond, IMF, og deres dikterede krav om voldsomme offentlige nedskæringer på velfærd.

IMF har nu forladt Island og efterladt et system som centraliserer magten omkring teknokratisk orienterede økonomer. Det nye islandske storministerium er et eksempel herpå.

En venstrefløj renset for EU-modstand

Den tillid fra et selvstændigt folk som bragte Sigfússon til statsmagten anvendes nu til at forsøge at lede landet ind i EU eller til det som nogle på Island mener er landets virkelige økonomiske redning: euroen.

I følge meningsmålinger ønsker et flertal af den islandske befolkning optagelsesforhandlingerne afsluttet så hurtigt som muligt. De samme meningsmålinger viser også, at et stort flertal er imod Islands optagelse i EU².

Det som sker på Island er ikke enestående i Norden. I mange nordiske lande har den parlamentariske venstrefløj allerede renset sig for subsistentiel kritik og reel modstand mod EU. I Danmark har SF længe været glødende tilhænger af EU mens Enhedslisten, efter den er blevet den danske regerings støtteparti, har skubbet EU i baggrunden. Det eneste svar de giver på spørgsmål der vedrører EU, er efterhånden blot, at EU-aftaler og -traktater skal sendes til folkeafstemning.

Vælger den parlamentariske venstrefløj i Norden at fortsætte sin udrensning af EU-modstanden ender den med at gøre sig selv overflødig; dels som gruppe i et Nordisk Råd som er frigjort fra EU og dels som mulig samarbejdspartner for de af os politiske nordister, som ønsker at opbygge og potensere et Norden udenfor EU. Er den venstresocialistisk grønne gruppe parat til at bære dette ansvar? Og hvis nogle enkelte medlemmer herfra i stedet vil frigøre sig og tage ansvar for et uafhængigt Norden, kan de så gøre det alene?

I Jón Bjarnasons ministerielle ånd foreslår jeg, at der dannes en fællesgruppe i Nordisk Råd som går på tværs af partiskel og består af alle de parlamentarikere fra de nordiske lande, der støtter et selvstændigt Norden som samarbejder frit og på lige fod med alle lande på kloden herunder dem i Europa.

(forts. side 10)

De fælles goder i vore hænder

TAO KONGSBAK, suppleant i Frit Norden Danmarks styrelse, skriver om allemandsretten

Allemandsretten i Norden betegner, det at alle mænd og kvinder i de nordiske lande har ret til naturen fra camping over bærplukning til hundeluftning og holistiske naturoplevelser. Dertil hører enkle pligter som oprydning mv.. I begrebet om allemandsretten ligger et beskedent oprør mod privat såvel som offentlig ejendom. Ejerne har ikke ret til at forhindre folk i at finde ophold på deres ejendom. Forudsat, som nævnt, at det finder sted ansvarligt herunder et minimum af nødvendig respekt for andres privatliv.

I det nordiske begreb om allemandsretten er ikke altid inkluderet en mere direkte udnyttelse af naturens resurser så som jagt, fiskeri eller mineralfund. Disse er et fælles gode men strengere reguleret især hvis det har erhverv som formål. Hvor allemandsretten vinder langsomt frem i Norden går det den modsatte vej for flertallet af fælles goder. Det gælder ikke alene den fælles og betalingsløse tilgængelighed til naturressurser til eget forbrug. Det gælder nok så meget tilgængeligheden til de goder som er offentlige og skabt gennem en kollektiv indsats ofte gennem generationer: sygehuse, universiteter, elværker, sociale medier mv.. Flere og flere sættes til salg, udsættes for skrupelløs konkurrence og gøres til privat ejendom.

Den liberale tankes tragik

De nordiske lande er kendetegnet ved at have en relativ liberal lovgivning. Den tildeler de enkelte nordboboere nogle politiske frihedsrettigheder i form af for eksempel ytrings- og religionsfrihed og stemmeret mv.. Men selvfølgelig også pligter som brugerbetaling, jobtilrådighed mv.. Men den beskytter også den private ejendomsret. Det kan der være mange gode historiske grunde til. Lovgivninger som den danske grundlov blev til i en tid, hvor landet var præget af autoritære styreformere, herskeren i vælde kunne til enhver tid næsten uindskrænket gøre sig til herre over og tage for sig

af såvel kooperativ som privat foretagssomhed og dertilhørende ejendele.

Problemet i dag er, at den private ret til at eje har taget magten. Den er ude af demokratisk kontrol og ved at ende i en tragedie: opkøb af jord i fattige lande mens lokalbefolkningen sulter, tilegnelse af 'billig' arbejdskraft, finansiel udhuling af ejendommens reelle værdi mv.. En sådan forandring sker ikke isoleret. Dels overskrider den nationale lovgivninger. Dels er den følgen af eller, alt efter overbevisning, den følges af en udvikling af folks væremåde. Folk er blevet moderne økonomister.

Det nye herrefolk

Denne gennemtrængende væremåde har fået nogle lidt mere humanioraorienterede videnskabere til at tale om en ny slags herrefolk kaldet *homo oeconomicus*. *Homo oeconomicus*-folk konsumerer grådigt mest muligt på kortest mulig tid, og bliver de presset af en ledelse og aktionærer eller af nationen, unionen og regeringer bliver de snæversynede og egoistiske. *Homo oeconomicus*-folk er stålsatte. De hævder gerne deres ukrænkelighed ideologisk. Det sker gennem uhammet dyrkelse af egne individuelle rettigheder og det frie valg på et marked. En politisk retning der af nogen kaldes et kapitalistisk, begærende subjekt, af andre nyliberalisme. Den støttes ofte af højt profilerede 'tænketaanke'. Jeg kalder det environmental ubetænksomhed og socialt tankeløst.

Men det er ikke kun videnskaben knyttet til folk, der har bemærket denne udvikling¹. Også i kunsten og kulturen er der taget talrige opgør med *homo oeconomicus* og den økonomistiske tanke. I lang tid er der kæmpet spredte politiske kampe for at åbne for en anden modernitet og andre måder at være moderne på, for eksempel gennem at leve bærekraftigt med og af naturen, hævde sit værd ved at arbejde i offentlige institutioner på egne hænder, føre alternativ moral ind i kollektive eller familiære hushold eller blande etniske livsformer demokratisk.

Vejen til et frit Norden

Et af det 21. århundredes store udfordringer for Norden består således ikke blot i at beskytte privat ejendom mod totalitære regimer og udefrakommende unioner. Vi må lære at emancipere os fra modsigelsen mellem privat og offentlig ejendom for at beskytte ikke alene de liberale politiske rettigheder og pligter men også, og især, de fælles goder.

Fremtiden byder os, at vi tænker en eller flere nye nordiske grundlovgivninger, hvor de fælles goder og dets styring vægtes mindst ligeså højt som vort friheds- og lighedssyn. Men tør vi nordboer, midt i mørket, bryde med tragediens grund og samarbejde for alle mænds og kvinders ret, deres trivsel og de kommende generationers velfærd? - Jeg synes det er det forenede nordiske fællesskabs pligt. Det selvstændige fællesskab Norden.

Note

1. Se Ugo Mattei: "At gøre de fælles goder uafhængelige" i *Le Monde Diplomatique*, december 2011. Her i en norsk oversættelse: <http://www.lmd.no/index.php?article=12512>

MAKRELKRIGEN, forts. fra s. 9

Som fiskeriansvarlig i Frit Norden stiller jeg mig gerne til rådighed som facilitator og medhjælper i arbejdet herfor.

Noter:

1. For mere information om makrelkrigen i Nordøstatlanten se: www.fritnorden.dk/debat/reportage_nov2011.html og www.arbejderens.dk/artikel/2011-12-23/selvstendig-norden-tak

2. At et flertal blandt islændinge siger nej til EU, har den fiskeriansvarlige i Frit Norden stor respekt for. Skulle der herske frygt blandt islændinge om, at den islandske krone er for lille og svag i en global verden, vil jeg anbefale, at vi i Norden er klar til at stå hinanden bi med en monetær solidaritetserklæring. Det behøver ikke nødvendigvis føre til en fællesnordisk møntfod. I et selvstændigt nordisk monetært samarbejde, kunne man sagtens forestille sig, at hvert land beholdt deres egen valuta og kontrol herover.

Dette nummer af FRIT NORDEN er redigeret af Jesper Morville (ansv.), Hanne Kock Tao Kongsbak Det er trykt hos TopTryk, Sønderborg

Åge Almskaug til minne

*Åge Reinert Almskaug ble født 24.februar 1921.
Han sovnet stille inn 16. november 2011, 90 år gammel.*

Åge var et politisk og samfunnsengasjert menneske. Han tilhørte venstre-siden i norsk politikk Han var medlem av Fritt Norden, men hans hjertebarn var og forble Nei til EU.

Allerede på 60-tallet var han aktiv motstander av norsk medlemskap i datidens EEC. I 1970 ble det gjort et nytt forsøk på å få Norge inn i EEC. Åge meldte seg igjen til tjeneste. Hans kone, Elin, fortalte meg over telefonen: "Åge husket fortsatt, 90 år gammel, at stemningen var til å ta og føle på da fagforenkinskjempen Ragnar Kalheim entret talerstolen i Folkets hus, og sa: "Det ble nei"! (i Oslo samorganisasjon). Det var som om hele taket løftet seg"! Etter Åges vurdering var dette nei helt avgjørende for seieren ved folkeavstemningen i 1972. Norge tok reprise på EU-kampen i 1994. Igjen var Åge en av de ivrigste motstanderne av norsk medlemskap.

Åge gikk ut av fylkesstyret i Østfold Nei til EU, 86 år gammel, og han gikk av som leder av valgkomiteen etter fylte 89 år. Hans siste bidrag til foreningen var å skrive i medlemsavisen sommeren 2011. Åge var også et aktivt medlem av Skjeberg historielag.

Åge traff jeg første gang under Nordisk Folkeriksdag i København sommeren 2005. Jeg visste at han hadde sittet i konsentrasjonsleiren Sachsenhausen under krigen. Senere hen spurte jeg forsiktig om det verste ved konsentrasjonsleiren – jeg var ute etter "senskadet". "Det verste var at jeg ikke fikk utrettet noe". Da ble jeg stille, slo blikket ned og gikk for å være alene med meg selv.

Det var en Wienergutt (flyktning fra Wien) som angav Åge. 22. februar 1943 ble han arrestert på Nasjonatrykkeriet i Oslo. Etter krigen ble Wienerguttene dømt. Etter soning ble han utvist fra Norge. I en østerriksk avis klaget han over den dårlige behandlingen han hadde fått av Norge. Åge erfarte sannheten i ordtaket: "Utakk er verdens lønn".

Åge ble transportert med fange-skipet Donau, innenfor svensk territorium og med svensk eskorte. Om bord på det tyske transportskipet vurderte Åge å hoppe over bord da de var utenfor Göteborg. Han lot det være fordi han

var usikker på om han ville bli plukket opp av svenske båter som lå i farvannet. Åge erfarte allerede den gang en flik av nordisk samarbeid.

En helt annet nivå på nordisk samarbeid opplevde Åge da han ble hentet av de hvite bussene en gang i mars-dagene 1945. "Med vennlige ord ble vi ønsket velkommen om bord. Det vakre svenske språk lød som musikk i våre ører". For de av oss som deltok på danskenes arrangement i Jaruplund Højskole 19 – 22 september 2008, vil huske at Åge, på vei hjem til Norge, overnattet i Frøslevleiren. Om dette skriver han i en artikkel:

"Etter noen få km var de fleste anbrakt i Frøslev-leiren, som best kan sammenlignes med Grini. Utmattet av krigsbilder sovnet jeg i en ren køye og en uvant stillhet... Leiren hadde både leger og utstyr og undersøkelsen fastslo, hva jeg hadde fryktet, det var tuberkulosen som hadde tappet meg for krefter".

En sen kveld på højskolen i Jaruplund fortalte Åge om reisen hjem med de hvite bussene. En time satt han der

og fortalte uten å se ned i manuskriptet. "Det krever konsentrasjon", var hans svar da jeg roste han for innsatsen.

Mitt bestemte inntrykk var at Åge var en "teoretiker". Han hadde enorme kunnskaper. Han var klar og ryddig i hodet – for ikke å si intellektuelt begavet. I Helsingfors 2007 oppdaterte han meg på Finland historie under 2. verdenskrig. Og på Schæffergården samme år insisterte han på at jødene ulike skjebne i henholdsvis Norge (høsten 1942) og Danmark (høsten 1943) måtte forstås i en storpolitisk kontekst.

Åge var også en "praktiker". Han ville noe med Nei til EU, han ville noe med Fritt Norden; han ville at flere skulle bli medlem av vår lille forening. Hans hobby var hagearbeid. Jeg vet at han har fått en utmerkelse for sin hage i Kvastebyeveien.

Åge førte sin penn elegant. Han rakk å skrive sin egen selvbiografi; "Fra mitt liv i Sachsenhausen under 2. verdenskrig". Jeg gleder meg til å lese boken, og jeg er veldig spent på hvordan han bringer til torgs en sosiologisk analyse av livet i konsentrasjonsleiren Sachsenhausen. Jeg avslutter med å gi en smaksprøve fra boken:

"Og en takk på vegne av alle oss som mottok hjelp fra nordiske venner først gjennom okkupasjonstiden, men også i de første magre etterkrigsår. Dette var eksempler på nordisk samarbeide og hjelp til et broderfolk".

Jon A. Haarberg

En helt annet nivå på nordisk samarbeid opplevde Åge da han ble hentet av de hvite bussene

Eftersendes ikke ved vedvarende
adresseændring, men til-
basesendes med
oplysning om ny adresse

afsender: Frit Norden

co. Lerstrup
J. P. E. Hartmanns Allé 2-B
2500 Valby

Post kunde nr. 150011206

Brug Norden

Udtalelse fra Folkebevægelsen mod EUs landsmøde 29.-30. oktober 2011

Folkebevægelsen mod EU's landsmøde ønsker Nordisk Råd, der samles i København om få dage, velkommen. Folkebevægelsen bakker helljertet op om en styrkelse af det nordiske samarbejde, uanset de nordiske landes forskellige stilling i forhold til EU.

Sikkerhedspolitisk har de nordiske lande en stærk tradition for samarbejde, bl.a. i FN. I den aktuelle situation, hvor den palæstinensiske præsident, Abbas, har anmodet om optagelse af Palæstina i FN, og alle nordiske regeringer bakker op om ansøgningen, kan Norden hjælpe fredsprocessen videre ved samlet at give udtryk for denne støtte. Folkebevægelsen beklager derfor, hvis bl.a. den danske regering ikke tør stå ved sin erklærede holdning, før der er givet grønt lys fra alle øvrige EU-lande.

Vi opfordrer også de nordiske politikere til at samarbejde nært om at bevare og videreudvikle den skattefinansierede universelle nordiske velfærdsmodel og arbejdsmarkedspolitik trods de stadigt alvorligere anslag imod dem fra EU og EU-domstolen. Det skal fortsat være arbejdsmarkedets parter, der bestemmer løn- og arbejdsvilkår, som der er tradition for i Norden. Danmarks tilslutning til Euro-pluspagten vanskeliggør dette for Danmarks vedkommende. Da Danmark imidlertid ikke er et euroland, og tilslutningen til Euro-pluspagten aldrig har været debatteret på demokratisk vis eller sendt til folkeafstemning, står det de danske politikere frit for at samarbejde med de nordiske lande frem for at parere ordre fra Bruxelles.

Dette kan de nordiske politikere gøre allerede i den bestående situation, hvor de nordiske lande har forskelligt forhold til EU. På længere sigt vil et styrket nordisk samarbejde fremme muligheden for, at Danmark, Finland og Sverige kan frigøre sig fra EU. I den situation vil et nært samarbejde give de nordiske lande en enestående basis for samlet at spille en positiv rolle på den internationale arena, demokratisk, sikkerhedspolitisk, handelspolitisk og miljøpolitisk og for frit at videreføre vores traditioner for folkestyre og velfærd. Dette mål vil Folkebevægelsen mod EU kæmpe for sammen med vores nordiske søsterorganisationer.

Udtalelsen blev enstemmigt vedtaget på landsmødet på baggrund af det HOLDNINGSPAPIR, som Folkebevægelsens internationale udvalg har udarbejdet. Papiret indeholder principper for nordisk samarbejde som et alternativ til EU såvel som en række konkrete forslag til, hvilke punkter, der allerede nu, mens nogle af de nordiske lande er medlemmer af EU, mens andre står udenfor, kan sættes i værk. Desuden er der forslag om de mange flere muligheder, der vil åbne sig, når Danmark, Sverige og Finland frigør sig fra EU.

Læs holdningspapiret på <http://www.fritnorden.dk/debat/holdningspapir2011.html>

Gør noget for et **FRIT NORDEN**

Nærmere oplysninger hos
formændene:

Frit Norden Danmark:

Jesper Morville
Christianshvidevej 3, 1. sal
DK-2920 Charlottenlund
JesperMorville@mail.dk

Fritt Norden, Norge:

Peter Ørebech
Skjelnavn. 23
N-9022 Krokeldal
peter.orebech@nfh.uit.no

Frit Norden, Sverige:

Gunilla Winberg
Bastugatan 37
S-11825 Stockholm
gunri@telia.com

Eller besøg vore hjemmesider:

www.fritnorden.dk
www.fritnorden.no

Danmark:

Medlemskab/abonnement pr. år 200kr,
hustand 250 kr
Studerende og ledige: 100/150 kr.
BG Bank Reg. nr.1551 Konto 317-
7920

Norge:

Medlemsavgift betales til
Bankkonto: 0531 51 14855 - oppgi
navn, adresse, telefon & epost

Sverige:

bankgiro 5589-6245
bankkonto 81299 43 517 449-5 på
Hudiksvalls sparbank (går bra att sätta
in pengar på valfritt Swedbankkontor)
